

РОЛЬ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ В РОЗВИТКУ РИНКУ КРЕДИТНИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

П. К. БЕЧКО, кандидат економічних наук

Н. В. БОНДАРЕНКО, кандидат економічних наук

С. А. ПТАШНИК, кандидат економічних наук

О. А. НЕПОЧАТЕНКО, кандидат економічних наук

О. А. ГАВРИЛЕНКО, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

Уманський національний університет садівництва

Розглядається актуальна проблема недостатнього доступу до фінансування для аграрних підприємств. Зосереджено увагу на дослідженні аналізу ефективності диверсифікаційних стратегій та розробку рекомендацій щодо їх впровадження. Визначено роль диверсифікації в забезпеченні доступу до кредитних ресурсів для аграрних підприємств та розроблено алгоритм вибору стратегії диверсифікації суб'єктів господарювання аграрного бізнесу для підняття доступу до кредитних ресурсів. У результаті дослідження встановлено, що диверсифікація є одним із шляхів поліпшення доступу до кредиту для аграрного бізнесу. Зосереджено увагу на розробці рекомендацій та стратегій, які можуть сприяти розвитку ринку кредитних ресурсів за допомогою диверсифікації. Визначено важливість подальших наукових досліджень у цій сфері та підкреслено значення розробки ефективних інструментів та політик диверсифікації для стимулювання розвитку та покращення умов фінансування для суб'єктів аграрного бізнесу.

Ключові слова: диверсифікація, аграрний бізнес, ринок кредитних послуг, кредитування, фінансові ресурси, диверсифікаційні процеси, інформаційний капітал, сталий розвиток сільських територій, диверсифікація виробництва, конкурентоспроможність аграрного бізнесу

Постановка проблеми. Необхідність дослідження ролі диверсифікації в розвитку ринку кредитних ресурсів для суб'єктів аграрного бізнесу виникає з проблеми недостатнього доступу до фінансування, з якою стикаються аграрні підприємства. В умовах постійних змін в аграрному секторі та нестабільності ринкових умов, необхідність розширення джерел кредитування та фінансових ресурсів стає критично важливою. Однак, досі існує недостатня кількість наукових досліджень та практичного досвіду щодо ролі диверсифікації в розвитку ринку кредитних ресурсів для аграрних підприємств. Відсутність системного аналізу та узагальнення результатів попередніх досліджень обмежує розуміння ефективних стратегій та інструментів диверсифікації, які можуть сприяти поліпшенню доступу до кредиту для аграрного бізнесу. Таким чином,

постановка проблеми полягає у необхідності визначення ролі диверсифікації в розвитку ринку кредитних ресурсів для суб'єктів аграрного бізнесу, а також у розробці науково обґрунтованих рекомендацій та стратегій для підвищення ефективності диверсифікаційних процесів в аграрному секторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань та проблем диверсифікації управління ринком кредитних ресурсів для суб'єктів аграрного бізнесу є актуальним як на зарубіжному, так і на вітчизняному рівні. Серед вітчизняних науковців, які досліджують роль диверсифікації в розвитку ринку кредитних ресурсів для суб'єктів аграрного бізнесу, можна відзначити таких дослідників: Дмитренко О. М., Гудзь О. Є., Бечко П. К., Ткачук В. І., Момонт Т. В., Донець Л. І., Пруднікова Г. І.. Вони досліджують різні аспекти диверсифікації, включаючи стратегії, інструменти та ефективність їх впровадження. Зарубіжні науковці, у свою чергу, досліджують кращі практики та досвід країн щодо диверсифікації в аграрному бізнесі. Ці дослідження сприяють поглибленню розуміння ролі диверсифікації в управлінні ринком кредитних ресурсів та розробці рекомендацій для покращення доступу до кредиту для суб'єктів аграрного бізнесу.

Метою статті є вивчення та аналіз ролі диверсифікації в розвитку ринку кредитних ресурсів для суб'єктів аграрного бізнесу. Стаття спрямована на розкриття важливості та впливу диверсифікаційних стратегій на забезпечення доступу до кредитних ресурсів у сільському господарстві. Вона ставить за мету виявити основні фактори та принципи диверсифікації, а також дослідити їх вплив на підтримку стійкого розвитку аграрного сектору шляхом розширення можливостей для отримання фінансування. Через аналіз теоретичних аспектів та практичного досвіду, стаття спрямована на формування практичних рекомендацій щодо ефективного використання диверсифікації в розвитку ринку кредитних ресурсів для аграрних підприємств.

Методика досліджень. Теоретико-методологічними основами цього дослідження є наукові праці вчених та практиків, які займаються темою диверсифікації в розвитку ринку кредитних ресурсів для суб'єктів аграрного бізнесу. Під час написання статті були використані загальнотеоретичні методи, такі як: системний аналіз: було виявлено ключові фактори та взаємодії, що впливають на диверсифікацію в розвитку ринку кредитних ресурсів для суб'єктів аграрного бізнесу; аналіз: було проаналізовано різні аспекти диверсифікації в розвитку ринку кредитних ресурсів, такі як фінансові інструменти, стратегії та ризики; узагальнення: було сформульовано основні висновки та рекомендації щодо розвитку ринку кредитних ресурсів для суб'єктів аграрного бізнесу; теоретичне моделювання: були створені моделі для аналізу впливу диверсифікації на розвиток ринку кредитних ресурсів; абстрактно-логічний аналіз: було розглянуто основні принципи та логіку функціонування ринку кредитних ресурсів та їх диверсифікації.

Результати дослідження. Особливістю відтворювального процесу суб'єктів аграрного бізнесу є тривалі розриви між робочою стадією створення, стадією виходу продукції та отримання виручки від її реалізації. Це підкреслює

значущість позикових фінансових ресурсів, зокрема банківського кредиту задля забезпечення безперервності колообігу основних засобів та оборотних активів. Для сучасної практики кредитування суб'єктів аграрного бізнесу характерні такі тенденції як обмеження доступу до кредитних ресурсів на ринку кредитних послуг. Для суб'єктів господарювання аграрного бізнесу із сезонним характером виробництвом, характерною передумовою є те щоб власні та позичені фінансові ресурси перебували у науково обґрунтованому колообігу співвідношенні. Вітчизняні суб'єкти господарювання аграрного бізнесу постійно перебувають під тиском несприятливого економічного клімату внаслідок того, що система їх кредитування поки що не відповідає ринковим умовам, що ускладнює їх фінансовий стан, що потребує вдосконалення кредитних відносин банківських установ з суб'єктами господарювання аграрного на умовах підвищення дієвої ролі банківського кредиту у формуванні операційної і інвестиційної діяльності аграріїв, здатного суттєво стимулювати нарощування обсягів виробництва аграрної продукції.

З метою реалізації вище перерахованих завдань банківські установи, що кредитують аграріїв стикаються з різного роду банківськими ризиками, пов'язаних з недостатнім забезпеченням кредитних ресурсів, фінансовою нестабільністю позичальників – аграріїв, відсутністю диверсифікації виробництва і, як наслідок, обмеженим доступом для більшості позичальників до кредитних ресурсів, недостатністю законодавчого регулювання банківської кредитної діяльності,. Суб'єкти господарювання аграрного бізнесу поки що перебувають на стадії вирішення проблеми, пов'язаної з ліквідністю та потребою формування страхових резервів, пов'язаних з покриттям кредитних ризиків, які безпосередньо стримують нарощування банками обсягів їх кредитування.

Сукупність зазначених чинників негативно впливають на вартість кредитів для позичальників – аграріїв, переважна більшість з яких не спроможна скористатися кредитними ресурсам для покриття поточних зобов'язань.

В останні роки на державному рівні функціонують погроми державної підтримки аграріїв – позичальників на основі зміни методів та форм кредитування, здатних забезпечити розвиток кредитного ринку для суб'єктів господарювання аграрного бізнесу. Одним із дієвих методів вдосконалення кредитних відносин банків з позичальниками – аграріями є запровадження кредитної кооперації.

Важливим аспектом при кредитуванні аграріїв є об'єктивна оцінка їх кредитоспроможності. Вирішення цієї проблеми можливе шляхом застосування підходу, який базується на комплексній оцінці основних показників діяльності позичальників та їх фінансового стану за допомогою яких можна оцінити їх ділову репутацію на ринку кредитних послуг, їх доступу кредитних ресурсів.

Внаслідок ризикованості кредитування банками аграріїв необхідною передумовою є запровадження науково-технічної модернізації та диверсифікації аграрного виробництва, здатного неухильно наростити конкурентоспроможність продукції рослинництва та тваринництва, забезпечити формування дієвого

порядку страхового покриття ризиків за кредитами, які пов'язані із сезонною природою сільськогосподарського виробництва.

Існуюча інфраструктура кредитного забезпечення суб'єктів аграрного бізнесу за ринкових умов господарювання не повною мірою задовольняє потреби останніх у фінансових ресурсах. З огляду на це, у світовій практиці успішно функціонують такі інфраструктурні елементи, як аграрні промислово-фінансові групи.

За ринкових умов господарювання було принципово змінено методичний підхід щодо регуляторних механізмів розвитку підприємницької діяльності аграрної сфери в основі яких закладено оптимізацію, самоорганізацію, виробничих процесів, підвищення якості підготовки та перепідготовки банківських менеджерів, фахівців та інших працівників. Пріоритетною економічною політикою держави за сучасних умов є вдосконалення механізму державного регулювання суб'єктами аграрного бізнесу. Про це свідчать прийняті на державному рівні законодавчо – нормативні акти, які безпосередньо спрямовані на зростання ролі держави в розвитку аграрного виробництва.

На розвиток ринку кредитних ресурсів для аграрної галузі суттєвий вплив мають соціально-економічні фактори (табл. 1).

Табл. 1. Фактори, що роблять вплив на розвиток ринку кредитних ресурсів суб'єктів аграрного бізнесу [1]

		Економічні	Інституціональні
Зовнішні:	міжнародні	-діяльність міжнародних корпорацій. -міжнародний поділ праці. - іноземні інвестиції. -міжнародна трудова міграція. -зовнішньоекономічна діяльність і світова кон'юнктура.	-міжнародні договори у сфері кредитних відносин. -міжнародна економічна інтеграція. -офшорні зони. -міжнародні фінансові центри. -економічні санкції.
	національні	-великі державні інвестиційні проекти. -державні цільові програми. - макророзвиток економічної системи. -міжрегіональна економічна інтеграція. -девальвація (ревальвація) національної валюти.	-устрій кредитної системи країни. -повноваження НБУ -норми і правила державного законодавства в сфері кредитування -контроль за цільовим і ефективним використанням пільгових кредитів
Внутрішні		-структура економіки регіону. -ресурси виробництва. -інфраструктура. -інвестиції та інновації. -інфляція і рівень цін.	-система регіональних фінансово – кредитних установ. -повноваження регіональних фінансово – кредитних установ. -норми і правила регіонального кредитного законодавства. -регіональні норми та правила інформаційно-методичного характеру. -кредитні пільги регіонального рівня.

За сучасних умов розвитку кредитного ринку, вдосконалення кредитування суб'єктів аграрного бізнесу вище перераховані чинники

створюють передумови централізованого державного впливу, який призводить до нарощування аграрного виробництва за умов розширеного відтворення, самофінансування і самоокупності.

Досвід світової практики свідчить про всебічне застосування регуляторних механізмів розвитку підприємницької діяльності аграріїв. В той же час, програмно-цільовий метод регулювання, як домінуючий в системі вітчизняного державного впливу на розвиток аграрної галузі, поки що не демонструє позитивних результатів у більшості регіонів країни і не дає змогу перейти на розширений рівень відтворення в аграрному секторі економіки. З огляду на це, виникає потреба в пошуку механізмів підвищення ефективності аграрного виробництва, здатного забезпечити якісний перелом у динаміці і темпах розвитку галузі з врахуванням галузевих програм розвитку за підтримки держави.

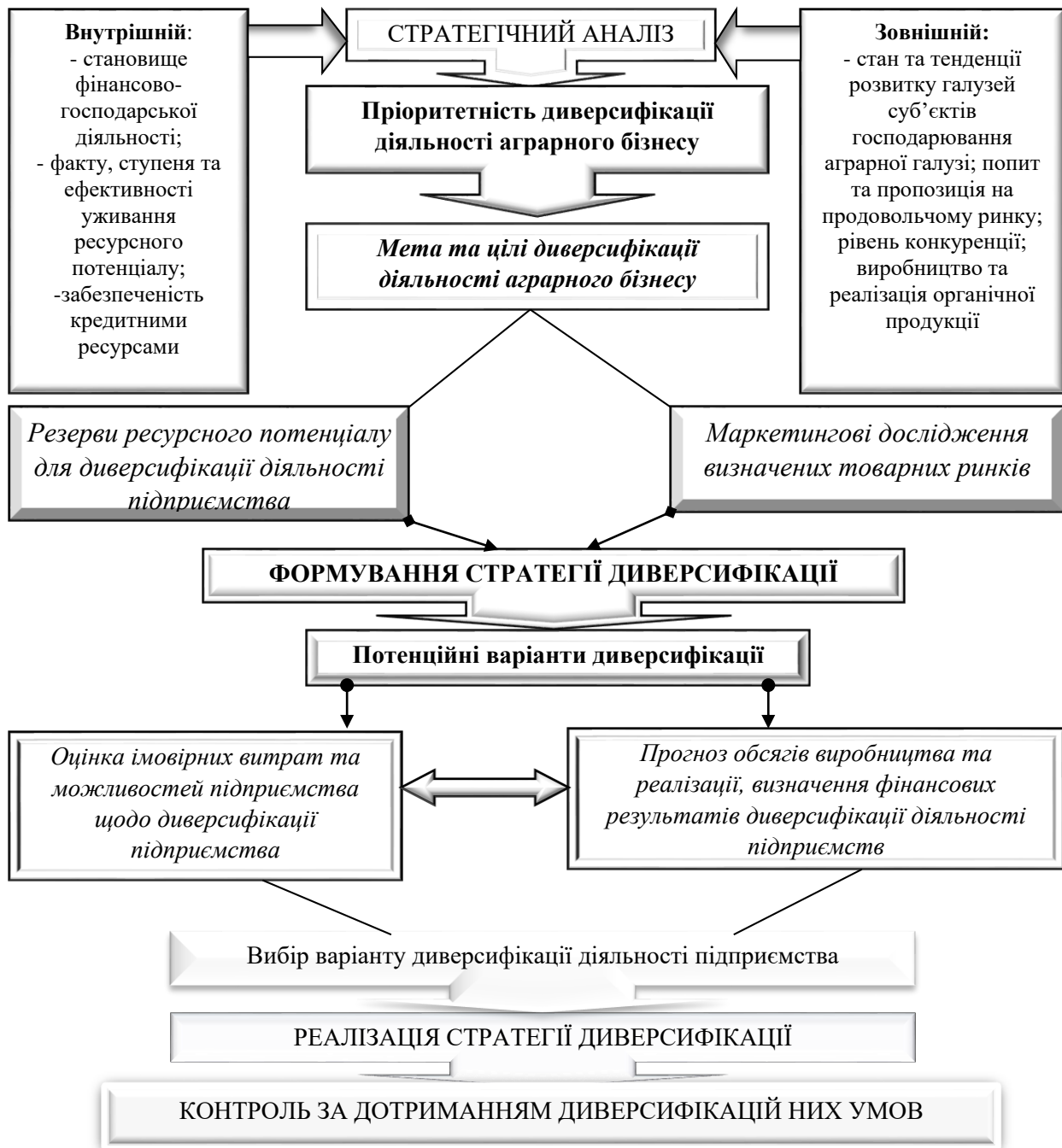
Диверсифікаційні процеси функціонування кредитного ринку відіграють важливе значення для доступу суб'єктів аграрного бізнесу до кредитних ресурсів. Запровадження диверсифікаційних процесів дає змогу виокремити у складі кредитного потенціалу інформаційний капітал, який слугує важливим чинником досягнення сталого розвитку сільських територій.

За цих умов, інформаційний капітал забезпечує суб'єкти аграрного бізнесу інформаційними ресурсами, що уможливує ефективне управління багатофункціональною сільською економікою, на основі сталого розвитку сільських територій та їх функціонування на умовах розширеного відтворення, самофінансування і самоокупності.

Диверсифікація, як економічна категорія отримала своє піднесення та розповсюдження за кордоном у середині 50-х рр. ХХ ст. За сучасних умов серед 500 компаній світу майже 90 % з них володіють диверсифікованим виробництвом. Суб'єкт господарювання за таких умов пристосовується до змін у виробничому процесі, адаптуючись до конкурентного середовища. В той же час, коли господарюючим суб'єктом але використано можливе інтенсивне зростання, варто проаналізувати і перейти до процесу диверсифікації, яка дає можливість такому суб'єкту господарювання «триматися на плаву» за умов складної економічної кон'юнктури, нарощуючи при цьому обсяги виробництва широкого асортименту продукції та надання послуг. Збитки за таких умов від низькорентабельної продукції перекриваються прибутком від інших видів продукції, зокрема органічної та вирощеної із застосуванням більш прогресивних технологій виробництва. Таким чином, диверсифікація дає змогу: забезпечити конкурентні, технологічні, ресурсні, інноваційні, партнерські та конкурентні переваги. Диверсифікаційний процес уможливує, впровадження прогресивних технологій, з одночасним розгалуженням ринків та застосування багатопрофільного виробництва. Продукція (послуги) суб'єкта господарювання аграрного бізнесу при цьому повинна відповідати інноваційно - інвестиційним умовам.

Варто відзначити, що диверсифікація, виступаючи суспільною формою організації виробництва сприяє одночасному розвитку різного роду, невзаємопов'язаних видів виробництв, розширення номенклатури та

асортименту аграрної продукції в межах одного суб'єкта господарювання аграрного бізнесу. Із застосуванням диверсифікації виробництво суб'єкта господарювання аграрного бізнесу трансформується в складні багатопрофільні комплекси, що дають можливість розширити виробництво продукції з одночасним доступом господарюючого суб'єкта до ринку кредитних послуг (рис. 1).

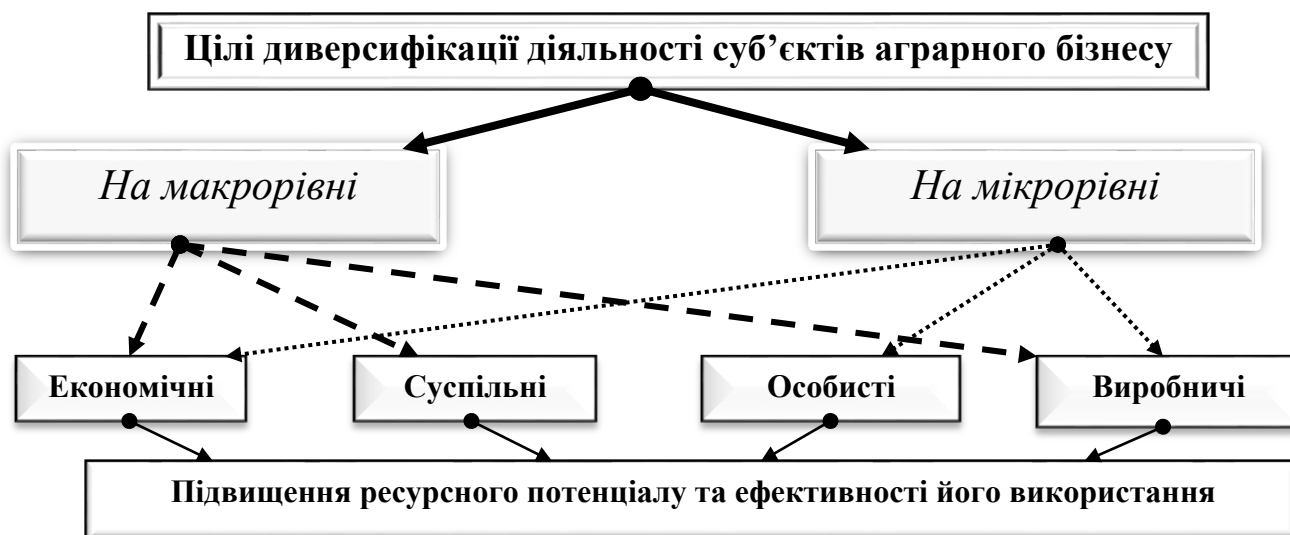

Рис. 1. Модель диверсифікації діяльності суб'єкта господарювання аграрного бізнесу для підвищення їх кредитоспроможності

Аналіз даної моделі дає підстави стверджувати, що диверсифікація виробництва суб'єктів аграрного бізнесу має пріоритетне значення, оскільки

сприяє стратегії виробничого процесу при постійному контролі за дотриманням умов її застосування. Варто зазначити, що диверсифікації в напрямі забезпечення стійкого кредитного ринку суб'єктів аграрного бізнесу слугує: зняттям міжгалузевого перерозподілу коштів, методом оптимізації структурних перетворень в економіці; дає змогу знижувати негативні наслідки фінансових і економічних ризиків, підвищуючи адаптивні якості суб'єктів господарювання аграрного бізнесу а; є однією з основних складових та побіжно одним з центральних механізмів процесу відновлення і підняття конкурентоспроможності суб'єкта господарювання [2].

В практичній діяльності, виокремлюють різного роду цілі, що дають поштовх до запровадження диверсифікації. Варто відмітити, що, ці цілі взаємопов'язані і безпосередньо комплексно впливають на прийняття рішення щодо застосування диверсифікаційних механізмів, які позитивно впливають на доступ суб'єктів господарювання аграрного бізнесу до кредитних ресурсів на ринку кредитних послуг (рис .2).

Рис. 2. Система цілей диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання аграрного бізнесу [3]

Цілі диверсифікації суб'єктів господарювання аграрного бізнесу дають можливість виокремити мету диверсифікаційного процесу як на мікро, так і макро рівнях, які взаємопов'язані і їх метою є зростання ресурсного потенціалу господарюючого суб'єкта на тлі всебічного доступу до кредитних ресурсів на ринку кредитних послуг.

Головною передумовою внутрішньої диверсифікації є надлишок ресурсів, які варто використовувати для розширення асортименту продукції, з метою отримання додаткового прибутку. Критеріями вибору та успішного управління диверсифікацією діяльності суб'єктів господарювання аграрного бізнесу а є: привабливість галузі з точки зору рентабельності і можливості його розвитку на умовах розширеного відтворення; стабільний фінансовий стан та місце даного господарюючого суб'єкта в галузі на момент диверсифікації; асоціативні зв'язки

між профілем та потребами галузі; створення замкнутих виробничих циклів тощо.

Поряд з позитивними моментами застосування диверсифікації для розширення доступу до кредитних ресурсів є окремі загрози від його застосування які зводяться до наступних: невизначеність; необ'єктивність оцінки особистої компетентності та атрибутів нового ринку; ускладнення управління філіями великих диверсифікованих суб'єктів господарювання аграрного бізнесу; загострення проблеми пошуку джерел фінансування; неадекватне реагування споживачів. Важливим чинником, який сприяє підвищенню ефективності управління диверсифікацією діяльності суб'єктів господарювання аграрного бізнесу, є застосування нових прогресивних технологій. Причому такі інновації в якості чинника, дають змогу наростити ефективність діяльності суб'єктів господарювання аграрного бізнесу, а також слугують передумовою запровадження диверсифікації – забезпечення припустимого співвідношення між доходом і ступенем ризику. Це співвідношення кожен із суб'єктів господарювання аграрного бізнесу формулює для себе самотужки. Загальний ризик складається з двох складників:

- епізодичний ризик; він властивий визначеному суб'єкту господарювання аграрного бізнесу у і піддається скороченню в результаті диверсифікації;

- систематичний ризик; він не підлягає зменшенню напрямом подальшої диверсифікації, він продукується мотивами, які мають вплив на ринок в цілому (інфляція). Для оцінки впливу диверсифікації виробництва на його результати варто обґрунтовано вимірювати її рівень.

Диверсифікація діяльності є певною природною реакцією суб'єктів господарювання аграрного бізнесу, на невизначеність та нестабільність ринкового середовища господарювання. Адаптивний відголос установлює визначений порядок її здійснення, тобто всі зміни в діяльності внутрішніх підрозділів суб'єктів господарювання аграрного бізнесу мають здійснюватися у визначеній послідовності та взаємозв'язку. Крім того, диверсифікація вимагає витрат, як стратегічної, так і поточної природи, у зв'язку з чим варто визначити характер та терміни витрат, їх обсяг, джерела покриття та терміни окупності, охарактеризувати ефективність визначених заходів. Відповідно до цього диверсифікацію діяльності суб'єктів господарювання аграрного бізнесу з метою доступу до кредитних ресурсів на ринку кредитних послуг варто здійснювати в три етапи: визначення доцільності; оцінювання результативності диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання аграрного бізнесу; вибір оптимальної стратегії (рис. 3).

Вибір стратегії диверсифікації суб'єктів господарювання аграрного бізнесу відбувається під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, під дією яких аграрії здійснюють оцінку власного фінансового стану та ефективності використання ресурсного потенціалу.

Результати дослідження свідчать, що суб'єкти господарювання аграрного бізнесу обирають ту чи іншу стратегію диверсифікації діяльності, з метою підвищення доступу до кредитних ресурсів, в залежності від його цілей.

Рис. 3. Алгоритм вибору стратегії диверсифікації суб'єктів господарювання аграрного бізнесу для підняття доступу до кредитних ресурсів [3]

Після вибору відповідної стратегії відбувається її реалізація з подальшим контролем за її ефективністю. У разі високої продуктивності впровадженої стратегії диверсифікації зростає доступ суб'єктів господарювання аграрного бізнесу до ринку кредитних ресурсів. Управління диверсифікаційними процесами можна описати як систему прийняття рішень та виконання дій, спрямованих на використання найбільш перспективних можливостей для розширення діяльності суб'єктів господарювання в аграрному бізнесі. Це означає

не лише введення нових видів діяльності, але й розширення асортименту фінансових та маркетингових інструментів, а також оновлення технічного та технологічного обладнання. Узагальнено кажучи, метою управління диверсифікацією є підвищення ефективності функціонування суб'єктів аграрного бізнесу, забезпечення їх стійкого розвитку та зайнятості конкурентних позицій на ринку у довгостроковій перспективі [1].

Розподіл суб'єктів управління диверсифікаційними змінами можна класифікувати залежно від напряму і рівня впливу на зовнішні та внутрішні процеси, або ж у відповідності до прямого або опосередкованого впливу суб'єктів. Серед суб'єктів прямого впливу на зовнішні й внутрішні процеси знаходяться керівники суб'єктів господарювання аграрного бізнесу та менеджери вищого і середнього рівнів. Важливо відмітити, що між внутрішніми суб'єктами управління не існує жорстких меж: підсистема, яка здійснює управління, є суб'єктом відносно певного об'єкта, а водночас сама може бути об'єктом управління для іншого суб'єкта. Це реалізує принцип ієрархічності, який визначає характер відносин між суб'єктами на різних рівнях та між суб'єктами й об'єктами управління. Основна роль принципу ієрархічності полягає в обґрунтуванні кількості рівнів управління та ступеня самостійності окремих суб'єктів. Органи державної влади, приватні суб'єкти господарювання аграрного бізнесу та інші суб'єкти господарювання є суб'єктами опосередкованого впливу. Кожен суб'єкт управління диверсифікацією виконує певні функції, які відображають загальносистемний поділ праці та описують основний зміст і напрями його діяльності [2].

Диверсифікація суб'єктів аграрного бізнесу крім розширення доступу до кредитних ресурсів на ринку кредитних послуг має позитивний вплив і на соціальне забезпечення сільського населення. Починаючи з 2000 р., кількість найманих працівників суб'єктів господарювання аграрної галузі зменшилася в меншу сторону і становить від 2,5 млн. до 665 тис. осіб або реально майже у чотири рази. А ступінь величини заробітної плати в сільськогосподарських підприємствах є практично нижчою на 40,0 % від середній по господарствах країни. За рубіжем скрути перебуває 16,8 % аграрних виробництв, у 48,8 % з них загальні затрати не перевищують сходинок прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Такі результати показують про зменшення чисельності жителів на селі та в свою чергу трудових ресурсів. Демографічне становище є лише поодиноким вираженням деградаційних явищ у діяльності сільських територій, до других, вагомих мотивів, слід прирахувати і економічний стан, зменшення соціальної та виробничої інфраструктури, застарілий житловий фонд, уразливу диверсифікацію видів діяльності, низький рівень оплати праці, недостатню мотивацію зайнятості на селі [4, 5].

Висновки. Змінити ситуацію, яка склалася за останні роки у сфері зайнятості сільського населення, можливо за рахунок підвищення рівня диверсифікації діяльності. Оскільки диверсифікація передбачає запровадження ліній переробки сировини на сільськогосподарських підприємствах, створення власних торгових мереж для збуту готової продукції, то це дасть змогу

забезпечити сільське населення новими робочими місцями. Це позитивно вплине на соціальне забезпечення сільських мешканців, дасть змогу залучити до виробництва молодих спеціалістів, а встановлення гідного розміру заробітної плати дозволить підвищити мотивацію зайнятості на селі.

Література:

1. Дмитренко О. М. Управління процесами диверсифікації на сільськогосподарських підприємствах. *Вісник ЖНАЕУ*. 2012. № 2. С. 140–153.
2. Гудзь О. Є. Управління диверсифікацією діяльності підприємства. *«Економіка. Менеджмент. Бізнес»*. 2015. №1(11). С. 14–22.
3. Бечко П. К., Наталич О. С. Диверсифікація, як базовий елемент розвитку ринку кредитних ресурсів для сільськогосподарських підприємств. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечнікова*. 2018. Т. 23. Вип. 8(73). С. 155–159.
4. Нестерчук Ю. О., Мельник К. М., Непочатенко О. А. Роль кредитного ринку у відтворювальному процесі суб'єктів господарювання аграрної галузі. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/8.pdf (дата звернення 11.05.2023р.).
5. Момонт Т. В. Диверсифікація діяльності суб'єктів господарювання: теоретичний аспект. *«Вісник ЖДТУ»: Економіка, управління та адміністрування*. 2014. № 4(70). С. 164–174.
6. Донець Л. І., Пруднікова Г. І. Ризики диверсифікації господарської діяльності підприємства. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2011. № 1. С. 16–20..
7. Ткачук В. І. Диверсифікація сільської економіки як напрям регіональної політики ЄС. *Регіональна економіка*. 2011. № 3. С. 149–158.

References:

1. Dmytrenko, O. M. (2012). Management of diversification processes at agricultural enterprises. *Bulletin of ZhNAEU*, no.2, pp. 140–153. [in Ukrainian].
2. Hudz, O. E. (2015). Management of diversification of the enterprise activity. *«Economics. Management. Business»*, no. 1 (11), pp. 14–22. [in Ukrainian].
3. Bechko, P. K., Natalych, O. S. (2018). Diversification as a basic element of the development of the market of credit resources for agricultural enterprises. *Bulletin of I.I. Mechnikov ONU*, Vol. 23, issue 8(73), pp. 155–159. [in Ukrainian].
4. Nesterchuk, Y. O., Melnyk, K. M., Nepochatenko, O. A. (2021). The role of the credit market in the reproductive process of agricultural business entities. *Efficient economy*, no. 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/8.pdf (accessed 11.05.2023) [in Ukrainian].
5. Momont, T. V. (2014). Diversification of business entities: theoretical aspect. *"Vestnik ZhDTU: Economics, Management and Administration*, no. 4 (70), pp. 164–174. [in Ukrainian].
6. Donets, L. I., Prudnikova, H. I. (2011). Risks of diversification of economic activity of the enterprise. *Problems and prospects of entrepreneurship development*, no 1, pp. 16–20. [in Ukrainian].
7. Tkachuk, V. I. (2011). Diversification of the rural economy as a direction of the EU regional policy. *Regional economy*, no. 3, pp. 149–158. [in Ukrainian].

Annotation

Bechko P. K., Bondarenko N. V., Ptashnyk S. A., Nepochatenko O. A., Havrylenko O. A.

The role of diversification in the development of the market of credit resources for agricultural business entities

The article considers the urgent problem of insufficient access to finance for agricultural enterprises. Attention is focused on the study of the analysis of the effectiveness of diversification strategies and the development of recommendations for their implementation. The role of diversification in ensuring access to credit resources for agricultural enterprises is determined and an algorithm for choosing a diversification strategy for agricultural business entities to increase access to credit resources is developed.

The factors that influence the development of the market of credit resources for agrarian business entities and at the same time create the prerequisites for centralized state influence, which leads to an increase in agricultural production under conditions of expanded reproduction, self-financing and self-sufficiency, are determined.

A model of diversification of the activities of an agricultural business entity is formed to increase their creditworthiness. The system of goals for diversification of activities of agricultural business entities is defined. It has been found that diversification of agrarian business entities, in addition to expanding access to credit resources in the credit services market, has a positive impact on the social security of the rural population. The study found that diversification is one of the ways to improve access to credit for agricultural businesses. Attention is focused on developing recommendations and strategies that can contribute to the development of the credit market through diversification. The importance of further research in this area is determined and the importance of developing effective diversification tools and policies to stimulate the development of the agricultural sector and improve financing conditions for agricultural businesses is emphasized.

It is determined that it is possible to change the situation that has developed in recent years in the field of rural employment by increasing the level of diversification of activities.

Key words: *diversification, agrarian business, market of credit services, crediting, financial resources, diversification processes, information capital, sustainable development of rural areas, diversification of production, competitiveness of agrarian business*